

Elementarne wprowadzenie do lektury encykliki społecznej Benedykta XVI *Caritas in veritate*

Prezentacja encykliki *Caritas in veritate* Benedykta XVI domaga się na początku wyjaśnienia samego pojęcia „encyklika”. Encyklika (gr. *enkyklos* – okólnik, pismo wędrujące) oznacza urzędowe, okólne pismo papieża skierowane do całego Kościoła w sprawach doniosłej wagi. Obok konstytucji apostolskich i bulli zaliczana jest do uroczystych aktów Stolicy Apostolskiej. Stanowiąc najbardziej znaną i osobistą formę wypowiedzi papieża, encyklika przyjmuje tytuł, najczęściej w języku łacińskim, od pierwszych słów tekstu, tzw. arenga¹. Za pierwszą encyklikę w sensie właściwym w nowożytnym rozumieniu uznaje się *Ubi primum* Benedykta XIV z 3 grudnia 1740 r.²

Niektóre z encyklik papieskich noszą dodatkowe miano społecznych. Zalicza się do nich te, które w całości poświęcono aktualnym problemom społecznym. Ich treść stanowi autorytatywną wykładnię nauki społecznej Kościoła katolickiego, pozwalając zarazem śledzić jej rozwój. Encykliki społeczne, zwłaszcza od czasów Jana XXIII, odznaczają się bardziej charakterem pastoralnym niż doktrynalnym³.

Opublikowana 29 czerwca 2009 r. encyklika *Caritas in veritate* Benedykta XVI jest trzecią, po *Deus caritas est* (25 grudnia 2005 r.) i *Spe salvi* (30 listopada 2007 r.), encykliką tego papieża i zarazem pierwszą o charakterze społecznym. Poprzednią encyklikę społeczną *Centesimus annus* ogłosił Jan Paweł II przed

¹ Inne nazwy to *exordium*, *prologus*. W średniowieczu arenga oznaczała uroczystą formułę rozpoczynającą teksty niektórych dokumentów, np. przywilejów, dyplomów, bulli. Współcześnie oznacza pierwsze słowa ważnych dokumentów papieskich (bulli, encyklik, adhortacji, listów apostolskich) bądź też uchwał soborowych, od których biorą nazwę te dokumenty. Pierwsze słowa są zazwyczaj tak dobrane, by wskazywały na główny temat całego pisma. Por. W. Wójcik, *Arenga*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, Lublin 1973, kol. 901.

² Por. L. Balter, *Encyklika*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 4, Lublin 1983, kol. 984-985.

³ Por. Z. Borowik, *Encykliki społeczne*, w: *Słownik katolickiej nauki społecznej*, red. W. Piwowarski, Warszawa 1991, s. 47.

osiemnastoma laty – 1 maja 1991 r. Oznacza to, że *Caritas in veritate* jest pierwszą encykliką społeczną w XXI wieku. Bp Mario Toso określił ją jako „*magna charta ewangelizacji sfery społecznej na początku trzeciego tysiąclecia*”⁴.

1. Prezentacja w kontekście encyklik społecznych i innych społecznych dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła

Caritas in veritate wpisuje się w wielką tradycję encyklik społecznych i jest dziesiątym dokumentem tej miary w historii katolickiej nauki społecznej. Wspomnianą tradycję tworzą następujące dokumenty:

- *Rerum novarum* (RN)
 - o kwestii robotniczej – Leon XIII (15 maja 1891 r.),
- *Quadragesimo anno* (QA)
 - o odnowieniu ustroju społecznego i dostosowaniu go do norm prawa Ewangelii – Pius XI (15 maja 1931 r.),
- *Mater et magistra* (MM)
 - o współczesnych przemianach społecznych w świetle nauki chrześcijańskiej – Jan XXIII (15 maja 1961 r.),
- *Pacem in terris* (PT)
 - o pokoju między wszystkimi narodami, opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności – Jan XXIII (11 kwietnia 1963 r.),
- *Populorum progressio* (PP)
 - o popieraniu rozwoju ludów – Paweł VI (26 marca 1967 r.),
- *Octogesima adveniens* (OA)
 - o nowych problemach społecznych – Paweł VI (14 maja 1971 r.),
- *Laborem exercens* (LE)
 - o pracy ludzkiej – Jan Paweł II (14 września 1981 r.),
- *Sollicitudo rei socialis* (SRS)
 - o autentycznym rozwoju człowieka i społeczeństwa – Jan Paweł II (30 grudnia 1987 r.),
- *Centesimus annus* (CA)
 - o upadku socjalizmu, gospodarce wolnorynkowej i demokracji – Jan Paweł II (1 maja 1991 r.),
- *Caritas in veritate* (CV)
 - o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie – Benedykt XVI (29 czerwca 2009 r.).

⁴ M. Toso, *Encyklika „Caritas in veritate” w lekturze pastoralnej*, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 19(2009) nr 6, s. 707.

Powyższa enumeracja ukazuje prawdę, że *Rerum novarum*, nie tylko dała początek katolickiej nauce społecznej, ale także rozpoczęła oficjalny nurt nauczania społecznego składającego się z zamierzonego ciągu formalnych wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, zwanych encyklikami społecznymi⁵. Nie trudno zauważyć, że w zaprezentowanym katalogu trzy encykliki zostały wytłuszczone. Łączy je wspólny temat, a mianowicie rozwój. Benedykt XVI w *Caritas in veritate* zwraca uwagę na nowy nurt katolickiej nauki społecznej zapoczątkowany encykliką *Populorum progressio* i kontynuowany przez Jana Pawła II w *Sollicitudo rei socialis*. Oddając hold Pawłowi VI, Benedykt XVI podjął się dzieła zaktualizowania problematyki rozwoju, jednocześnie zarysował pewne novum. W trosce jednak o uniknięcie wypaczenia papieskiej myśli przywołam w tym miejscu nieco obszerniejszy fragment tekstu. „Ten proces aktualizacji – napisał papież – rozpoczął się od Encykliki *Sollicitudo rei socialis*, którą Sługa Boży Jan Paweł II chciał upamiętnić publikacją *Populorum progressio* z okazji jej dwudziestej rocznicy. Do tamtej chwili tego rodzaju wspomnienie było zarezerwowane jedynie dla *Rerum novarum*. Po upływie ponad dwudziestu lat wyrażam moje przekonanie, że *Populorum progressio* zasługuje, aby uważano ją za «*Rerum novarum* współczesnej epoki», rozjaśniającą drogę ludzkości w kierunku zjednoczenia” (CV 8). Na podstawie przywołanego tekstu trzeba stwierdzić, że trzy posoborowe encykliki społeczne: *Populorum progressio*, *Sollicitudo rei socialis* i *Caritas in veritate* tworzą w pewnym sensie nowy nurt katolickiej nauki społecznej.

Wypada w tym miejscu również nadmienić, że obok wspomnianych powyżej papieskich enuncjacji istnieją liczne dokumenty kościelnego magisterium, zawierające elementy społeczne, ale nie należące do ścisłego kanonu encyklik społecznych. Na szczególną jednak uwagę zasługują następujące dokumenty: Piusa XI *Non abbiano bisogno* – o błędach faszyzmu (1931), *Mit brennender Sorge* – o sytuacji Kościoła katolickiego w Niemczech hitlerowskich (1937), *Divini Redemptoris* – o bezbożnym komunizmie (1937); Piusa XII *Miranda prorsus* – o kinematografii, radiu i telewizji (1957) oraz jego słynne orędzia radiowe zawierające nauczanie społeczne, zwłaszcza orędzie z okazji pięćdziesiątej rocznicy ogłoszenia *Rerum novarum* (1941); Soboru Watykańskiego II *Gaudium et spes* – konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym (1965), *Dignitatis humanae* – deklaracja o wolności religijnej (1965); Pawła VI *Humanae vitae* – o zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia ludzkiego (1968), *Ewangelii nuntiandi* – o ewangelizacji w świecie współczesnym (1975);

⁵ Por. S. Pyszka, *Katolicka nauka społeczna*, w: *Słownik społeczny*, red. B. Szlachta, Kraków 2004, s. 522.

Jana Pawła II *Familiaris consortio* – o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym (1981), *Christifideles laici* – o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie (1988), *Veritatis splendor* – o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła (1993). Niemniej istotną rolę dla katolickiej nauki społecznej odgrywają publikowane corocznie od 1968 r. *Oređzia na Światowy Dzień Pokoju* oraz kierowane od 1994 r. *Przesłania do członków Papieskiej Akademii Nauk Społecznych* z okazji dorocznej sesji plenarnej.

Nie można nie wspomnieć także w tym miejscu o *Kompendium nauki społecznej Kościoła*. Jest to dokument opracowany na polecenie papieża Jana Pawła II przez Papieską Radę *Iustitia et Pax* i opublikowany 2 kwietnia 2004 r. Celem *Kompendium*, które składa się z trzech zasadniczych części podzielonych na dwanaście rozdziałów, jest zaprezentowanie w sposób usystematyzowany i całościowy dotychczasowego nauczania społecznego Kościoła⁶.

2. Prezentacja ogólna (struktura dokumentu)

Encyklika *Caritas in veritate*, zarówno pod względem struktury, jak i treści, wpisuje się w tradycję encyklik społecznych. Analizując ten dokument od strony struktury, wypada przyrzeć się następującym zagadnieniom:

2.1. Przyczyny wydania

Motywacja opublikowania encykliki, którą podaje Benedykt XVI, jest charakterystyczna dla prawie wszystkich enuncjacji społecznych, jakie ukazały się po *Rerum novarum*. Składa się ona z dwóch zasadniczych elementów: hołdu jaki papież oddaje poprzednikom Pawłowi VI i Janowi Pawłowi II połączony z uczczeniem kolejnej, okrągłej rocznicy wydania *Populorum progressio* oraz podjęcie próby aktualizacji problematyki dotyczącej rozwoju⁷. Drugi element wyraźnie wskazuje, że Ojciec święty potwierdza ciągłość i odnowę nauki społecznej Kościoła. Oto stosowny fragment papieskiego dokumentu: „Po ponad czterdziestu latach od publikacji Encykliki pragnę złożyć hołd i uczcić pamięć wielkiego Papieża Pawła VI, podejmując jego nauczanie o integralnym rozwoju ludzkim i krocząc drogą wyznaczoną przez to nauczanie, aby je obecnie zaktu-

⁶ Polskie tłumaczenie *Kompendium nauki społecznej Kościoła* ukazało się w kieleckim wydawnictwie „Jedność” w 2005 r.

⁷ Od wydania encykliki *Quadragesimo anno* dwa wymienione elementy (hołd oddawany autorowi *Rerum novarum* połączony z uczczeniem okrągłej rocznicy publikacji oraz aktualizacja) obecne są we wszystkich encyklikach społecznych opublikowanych z okazji rocznicy wydania *Rerum novarum*. Zob.: Pius XI, *Quadragesimo anno* nr 1-15; Jan XXIII, *Mater et magistra* nr 7-9; Paweł VI, *Octogesima adveniens* nr 1-7; Jan Paweł II, *Laborem exercens* nr 1; *Centesimu annus* nr 1-3.

alizować” (CV 8). Warto podkreślić, że Benedykt XVI uwzględnił w refleksji nad rozwojem zmienioną po czterdziestu latach sytuację w świecie.

2.2. Tytuł

Tytuł dokumentu pochodzi od pierwszych słów *Caritas in veritate* („Miłość w prawdzie”). Nawiązuje on do pierwszej encykliki Benedykta XVI *Deus caritas est* i jednocześnie do słów św. Pawła, który w Liście do Efezjan mówi o prawdzie w miłości (por. Ef 4,15)⁸. Papież uważa autentyczny postęp za fakt wybitnie duchowy, dlatego głównym tytułowym pojęciem czyni *caritas* połączoną z prawdą. Miłość w prawdzie prowadzi do szukania pełnej prawdy, adekwatnej do osoby i środowiska, w której ona żyje i działa. Stąd powinna stać się źródłem myślenia i działania chrześcijanina w świecie⁹. Znaczący katolicki naukowiec, niemiecki kardynał Reinhard Marx stwierdził, że Benedykt XVI nadał tytuł swej encyklice społecznej *Caritas in veritate*, by zwrócić uwagę współczesnego świata na to, że „problemy społeczne tylko w oparciu o miłość mogą być rozwiązane sprawiedliwiej i bardziej po ludzku”¹⁰.

Podtytuł *O integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie* wskazuje bardziej na główny temat encykliki i jednocześnie odsłania ścisły związek z *Populorum progressio* (o popieraniu rozwoju ludów) i *Sollicitudo rei socialis* (o autentycznym rozwoju człowieka i społeczeństwa).

2.3. Data

Caritas in veritate opublikowano 29 czerwca 2009 r. Tradycją encyklik społecznych było ogłaszanie ich w rocznicę wydania *Rerum novarum*. Zwyczaj ten był do tego stopnia podtrzymany, że upamiętniając kolejną rocznicę, poza małymi wyjątkami, w dacie zachowano ten sam miesiąc i dzień (15 maja). Skoro *Populorum progressio* (26 marca 1967 r.) zasługuje – jak podkreślił Benedykt XVI – na miano „*Rerum novarum* współczesnej epoki” (CV 8), to kolejne encykliki poświęcone rozwojowi powinny nawiązywać do okrągłej rocznicy jej ogłoszenia.

⁸ Szerzej zob. F. Appi, *Refleksja teologiczna nad encykliką „Caritas in veritate”*, tłum. P. Borkowski, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 19(2009) nr 6, s. 735.

⁹ Por. P. J. Cordes, *Encyklika „Caritas in veritate” na tle nauczania Benedykta XVI*, tłum. P. Borkowski, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 19(2009) nr 6, s. 789; M. Doldi, *Postęp jako fakt duchowy według encykliki „Caritas in veritate”*, tłum. T. Żeleźnik, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 19(2009) nr 6, s. 773.

¹⁰ R. Marx, *Kształtować globalizację w odpowiedzialnej wolności. Wokół encykliki społecznej papieża Benedykta XVI*, Homo Dei 79(2010) nr 4, s. 13.

Tak jest w przypadku *Sollicitudo rei socialis* (30 grudnia 1987 r.) wydanej z okazji dwudziestej rocznicy ogłoszenia *Populorum progressio*. W przypadku jednak *Caritas in veritate* widać wyraźne opóźnienie publikacji o dwa lata. Czterdziesta rocznica ogłoszenia *Populorum progressio* przypadła bowiem w 2007 r. Za najczęstszą przyczynę opóźnienia podaje się ogólnoswiatowy kryzys finansowy, który spowodował konieczność podjęcia dalszych nowych konsultacji oraz nanieśienia niezbędnych uzupełnień i poprawek do pierwotnego tekstu dokumentu¹¹.

2.4. Adresat

Encyklika *Caritas in veritate* kierowana jest do duchowieństwa, osób konsekrowanych oraz wiernych świeckich. Adresat tego dokumentu jest szeroki, ale nie najszerszy. Śledząc historię encyklik społecznych, można zauważyć, iż adresat stopniowo się poszerzał. *Rerum novarum* skierowana została do wyższej hierarchii duchownej, a zatem do wąskiego grona adresatów. *Quadragesimo anno* i *Mater et magistra* adresowane były do całego duchowieństwa oraz katolików świeckich. Od *Pacem in terris* do *Centesimus annus* grono adresatów zostało poszerzone. Obejmuje on duchowieństwo, wiernych świeckich oraz wszystkich ludzi dobrej woli. Tego ostatniego elementu nie ma w *Caritas in veritate*. Nie posiadają go również wcześniejsze dwie encykliki Benedykta XVI. Można spotkać komentarze, że papież kieruje swoje przesłanie do ludzi, którzy aktem wiary przyjęli Chrystusa. Stąd nie sposób przyjąć prawd wyłożonych w encyklice bez wiary. Dlatego między innymi brakuje w adresie zwrotu „do wszystkich ludzi dobrej woli”.

2.5. Plan

Encyklika społeczna Benedykta XVI składa się z wprowadzenia, części zasadniczej podzielonej na sześć rozdziałów i zakończenia.

Wprowadzenie – (nr 1–9);

Rozdział I – Przesłanie *Populorum progressio* (nr 10–20);

Rozdział II – Rozwój ludzki w naszych czasach (nr 21–33);

Rozdział III – Braterstwo, rozwój ekonomiczny i społeczeństwo obywatelskie (nr 34–42);

Rozdział IV – Rozwój ludów, prawa i obowiązki, środowisko (nr 43–52);

Rozdział V – Współpraca rodziny ludzkiej (nr 53–67);

¹¹ Por. Encyklika „*Caritas in veritate*” mądrością Kościoła dla współczesnego świata. Wywiad z ks. bp. Piotrem Jareckim, rozmawia Zbigniew Borowik, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 19(2009) nr 6, s. 699; O. Bazzichi, Encyklika „*Caritas in veritate*”: Zagadnienie rozwoju ludzkiego, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 20(2010) nr 3, s. 533; F. Appi, Refleksja teologiczna nad encykliką „*Caritas in veritate*”..., s. 737.

Rozdział VI – Rozwój narodów a technika (nr 689–77);
Zakończenie – (nr 78–79).

3. Prezentacja szczegółowa (treść dokumentu)

Przystępując do analizy treści encykliki *Caritas in veritate* wypada na początku podkreślić, że tekst, z którym mamy do czynienia, stanowi proponowaną przez papieża refleksję moralno-społeczną, podjętą w kontekście współczesnego rozwoju i ogólnoswiatowych problemów społecznych, politycznych i gospodarczych. Ze względu na olbrzymie spektrum poruszanych tematów w niniejszej prezentacji przybliżone zostaną najistotniejsze zagadnienia encykliki społecznej Benedykta XVI. Prezentacja tematyczna podzielona zostanie na dwie części. Najpierw zasygnalizowane zostaną w sposób „linearny” – tzn. idąc od wstępu poprzez wszystkie rozdziały do zakończenia – główne myśli poszczególnych części papieskiego dokumentu. Następnie wyakcentowane będą nadrzędne tematy, stanowiące istotę przesłania encykliki.

3.1. Zawartość treściowa poszczególnych części

Każda z wyodrębnionych części encykliki społecznej Benedykta XVI zawiera konkretną tematykę i przesłanie. W tym miejscu zaprezentowana zostanie główna treść wprowadzenia, poszczególnych rozdziałów oraz zakończenia.

3.1.1. Zasadnicza treść wprowadzenia

Benedykt XVI rozpoczyna encyklikę społeczną od ukazania prawdy na temat miłości. Miłość, jako największy dar otrzymany od Boga, stanowi „powołanie wpisane w serce i umysł każdego człowieka” (CV 1), a zarazem „autentyczny wyraz człowieczeństwa” (CV 3). Papież, posługując się terminologią socjologiczną, stwierdza, że tak rozumiana miłość stanowi zasadę mikrorelacji i makrorelacji społecznych, tzn. jest elementem o podstawowym znaczeniu we wszelkich relacjach ludzkich. Z racji jednak, że wartość ta jest dziś „ogałacana z sensu” (CV 2), co prowadzi do opacznego jej rozumienia, tym bardziej, gdy odrywa się ją od prawdy, wynika konieczność doprecyzowania tego, czym jest miłość oraz tego, co to znaczy kochać. Jeśli prawdziwie kocham – stwierdza Benedykt XVI – to wychodzę ku komuś innemu, czyli angażuję się na rzecz jego dobra. Jest to kierunek odwrotny niż w egoizmie. W egoizmie osoba ludzka angażuje się na rzecz dobra swojego (por. CV 6-7).

We wstępie odnajdujemy również prawdę, że życie społeczne domaga się uwzględnienia miłości, która stanowi „zasadniczą siłę napędową prawdziwego rozwoju” (CV 1). Pomaga w tym nauka społeczna Kościoła określona przez papieża jako „*caritas in veritate in re spe*” (CV 5).

W dalszej części wprowadzenia spotykamy charakterystyczną dla encyklik społecznych motywację napisania dokumentu. Benedykt XVI składa hołd Pawłowi VI za podjęcie tematu rozwoju, a zarazem mówi o potrzebie aktualizacji tego zagadnienia w dobie globalizacji. Istotną rolę powinien odegrać Kościół, dla którego postęp i globalizacja stanowią prawdziwe wyzwanie. Z racji, że posiada On „misję prawdy do spełnienia w każdym czasie i okoliczności” (CV 9) nie może pozostać biernym w kwestii aktualnych problemów społecznych, ale posługując się nauką społeczną jako narzędziem, powinien przyczyniać się do budowania społeczeństwa na miarę człowieka.

3.1.2. Zasadnicza treść rozdziału I – *Przesłanie „Populorum progressio”*

Benedykt XVI, zgodnie z tradycją encyklik społecznych, w pierwszym rozdziale zachęca najpierw do ponownego odczytania dokumentu Pawła VI *Populorum progressio*. Prawidłowa lektura encykliki społecznej sprzed czterdziestu lat domaga się uwzględnienia z jednej strony całości nauczania Pawła VI, a z drugiej uwzględnienia bogatej tradycji nauki społecznej Kościoła. Tylko taka właśnie lektura sprawi, że nadrzędna kwestia rozwoju nie będzie ograniczona tylko i wyłącznie do prezentacji danych socjologicznych na ten temat, ale zostanie ukazana w kontekście szerszym, właściwym dla nauk teologicznych, a zatem w świetle Objawienia i Tradycji Kościoła. Pozwoli to na poszukiwanie i odczytanie w świetle wiary zamysłu Bożego odnośnie do tego wymiaru życia społecznego, który łączy się z aktualną problematyką rozwoju.

W dalszej części rozdziału papież podkreśla, że encyklika *Populorum progressio* opublikowana została bezpośrednio po zakończeniu obrad II Soboru Watykańskiego. Ten fakt miał istotne znaczenie dla nadania jej rysu posoborowej teologii. Czerpiąc z odnowy soborowej – zaznacza Benedykt XVI – Paweł VI przekazał dwie ważne prawdy:

- po pierwsze, Kościół, pełniąc rolę publiczną, nie może być ograniczony w swojej działalności do roli tylko i wyłącznie opiekuńczej, charytatywnej czy edukacyjnej. Zadaniem Kościoła jest głoszenie Ewangelii. Realizując to zadanie, Kościół musi głosić pełną prawdę o człowieku, o jego rozwoju oraz o rozwoju społeczeństwa, w którym żyje;
- po drugie, autentyczny, integralny rozwój człowieka domaga się otwarcia na Boga, na perspektywę życia wiecznego. Nie można go zredukować do czysto technicznego i materialistycznego wymiaru, gdyż wówczas będziemy mieli do czynienia z „odczłowieczonym rozwojem” (CV 11)¹². Benedykt XVI przypomniał, że integralny rozwój człowieka został przez Pawła VI określony

¹² Por. R. Marx, *Kształtować globalizację w odpowiedzialnej wolności...*, s. 15-16.

także jako powołanie. Co więcej autor *Populorum progressio* roztoczył wizję rozwoju również jako braterstwa¹³.

Ojciec święty zaznacza również, że napisana w duchu teologii soborowej encyklika *Populorum progressio* wpisuje się w tradycję wielkich encyklik społecznych zapoczątkowaną encykliką *Rerum novarum*, co sprawia, że posiada ona ścisłą więź z całą nauką społeczną Kościoła. „Nie ma – napisał papież – dwóch różniących się między sobą typologii nauki społecznej, przedsoborowej i posoborowej, ale jest jedna nauka, spójna i jednocześnie zawsze nowa. Jest rzeczą słuszną podkreślenie szczególnego charakteru jednej lub drugiej Encykliki, nauczania jednego lub innego papieża, ale nie można tracić z pola widzenia spójności całego *corpusu* doktrynalnego” (CV 12). Oprócz wspomnianej więzi z nauką społeczną kościelnego magisterium, *Populorum progressio* jest związana z całym nauczaniem Pawła VI, zwłaszcza z listem apostolskim *Octogesima adveniens*, encykliką *Humanae vitae* i adhortacją apostolską *Ewangelii nuntiandi*. Właściwa i owocna lektura *Populorum progressio* domaga się także lektury wymienionych dokumentów, co wyraźnie podkreśla Benedykt XVI (por. CV 15).

W końcowej części pierwszego rozdziału papież zwraca uwagę, że Paweł VI miał na celu ukazanie rozwoju jako powołania człowieka, domagającego się „wolnej i odpowiedzialnej odpowiedzi” (CV 17). Integralny rozwój ludzki potrzebuje zatem wolności, prawdy i miłości.

3.1.3. Zasadnicza treść rozdziału II – *Rozwój ludzki w naszych czasach*

Benedykt XVI na początku tego rozdziału ukazuje współczesny obraz rozwoju, porównując go z wizją rozwoju zaprezentowaną przez Pawła VI. Autor *Populorum progressio* rozumiał przez rozwój przezwyciężenie głodu, nędzy, chorób endemicznych i analfabetyzmu przez liczne narody. Papież stawia pytanie: „w jaki sposób oczekiwania Pawła VI zostały zaspokojone?” (CV 21). W istocie Benedykt XVI pyta się o to, co się tak naprawdę zmieniło w tym wymiarze w ciągu minionych czterdziestu lat. Obiektywnie należy stwierdzić pewien negatywny stan rzeczy. Propozycję Pawła VI o podjęciu współpracy na rzecz rozwoju ludzkiego przez długi czas ignorowano¹⁴. Następnie Ojciec święty dopowiada, że rozwój zawsze oznacza rzeczywistość pozytywną, albowiem wyzwala z nędzy oraz sprawia, że coraz liczniejsze narody stają się uczestnikami polityki międzynarodowej. Pomimo tego rozwój jest dziś „naznaczony zniekształceniami

¹³ Por. O. Bazzichi, *Encyklika „Caritas in veritate”: Zagadnienie rozwoju ludzkiego...*, s. 534-536.

¹⁴ Por. tenże, *Encyklika „Caritas in veritate”: Rozwój ludzki w naszych czasach*, tłum. P. Borkowski, *Spółczesność. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła*, 20(2010) nr 4-5, s. 711.

i dramatycznymi problemami” (CV 21). Ogólnoświatowy kryzys finansowy oraz aktualne problemy społeczne powinny skłaniać do przemyślenia zastosowania środków skutecznych w rozwiązanie problemów, mających wpływ na „dobro ludzkości teraz i w przyszłości” (CV 21).

W przeciwieństwie do czasów Pawła VI, obecnie mamy do czynienia z rozwojem policentrycznym. Wyraźna niegdyś linia podziału między krajami bogatymi a biednymi zaciera się, ponieważ powstają nierówności na innej płaszczyźnie: „W krajach bogatych ubożeją nowe kategorie społeczne i rodzą się nowe formy ubóstwa. W sferach najbardziej ubogich niektóre grupy cieszą się pewnego rodzaju rozrzutnym i konsumpcyjnym nadrozwojem” (CV 22). Świat sprzed czterdziestu lat nie był tak zglobalizowany jak dziś, a państwa charakteryzowały się większą suwerennością. Rynek stał się rynkiem globalnym. Mając na uwadze powyższe prawdy, Benedykt XVI stwierdza, że rozwój nie może być zredukowany jedynie do postępu ekonomicznego i technicznego, ale musi być rozwojem prawdziwym i integralnym (por. CV 23), czyli rozwojem w służbie człowieka. Papież przypomina wszystkim odpowiedzialnym za budowanie coraz ściślejszej wspólnoty planetarnej, że „pierwszym kapitałem, który należy ocalić i docenić, jest człowiek, osoba, w swej integralności” (CV 25). Broniąc należnego miejsca osoby ludzkiej w świecie, papież postuluje konieczność zlikwidowania głodu w skali światowej (CV 27), roztropnego rozważenia tematu szacunku dla życia (CV 28), przestrzegania prawa do wolności religijnej (CV 29).

Kończąc rozdział II papież stwierdza, że postęp i rozwój są problemami wciąż aktualnymi, ponieważ w wielu regionach świata ludzie żyją nadal w warunkach prawdziwej nędzy. Benedykt XVI mówi także o różnicy między światem czasów *Populorum progressio* a światem współczesnym. Nader wyraźnie tę nowość widać w „eksplozji wzajemnej zależności planetarnej” (CV 33) zwanej globalizacją. Globalizacja, jako proces planetarny, sama w sobie jest wielkim potencjałem. Już bowiem przyczyniła się do wyjścia z niedorozwoju wielu regionów kuli ziemskiej. Nie można przy tym zapominać, że proces ten, obok pozytywów, niesie za sobą także wiele zagrożeń¹⁵. Zdaniem papieża, by proces ten nie przyniósł szkód ani

¹⁵ Oreste Bazzichi, interpretując encyklikę społeczną Benedykta XVI na temat zagrożeń globalizacji, napisał następująco: „globalizacja prowadzi do zacołania moralnego, które przejawia się dwoma wielkimi zagrożeniami kulturowymi, na pozór opozycyjnymi, faktycznie jednak towarzyszącymi. Pierwszym z nich jest relatywizm albo eklektyzm kulturowy, przedstawiający kultury – które dzięki globalizacji mogą się łatwiej i częściej kontaktować – jako «zasadniczo równoważne i wymowne» (CV 26). Tymczasem nie mają one wszystkie jednakowej wartości. Należy je oceniać według tego, na ile mogą przysłużyć się dobru wspólnemu i prawdziwym prawom osoby. Nie wszystkie bowiem kultury są pod tym względem równorzędne. «Po drugie, istnieje przeciwne niebezpieczeństwo, a mianowicie spłaszczenia kulturowego i ujednolicenia

też nie przyczynił się do nowych podziałów ludzkości, powinien być właściwie ukierunkowany. Owo ukierunkowanie nie może pomijać tak fundamentalnych wartości, jak miłość i prawda.

3.1.4. Zasadnicza treść rozdziału III – *Braterstwo, rozwój ekonomiczny i społeczeństwo obywatelskie*

Wychodząc od przypomnienia nauki Kościoła na temat zranionej grzechem natury człowieka, papież stwierdza, że tę prawdę należy uwzględniać we wszystkich wymiarach życia ludzkiego, również w dziedzinie ekonomii. Błędem jest pomijanie zgubnych skutków grzechu w działalności gospodarczej i w dziedzinie finansów oraz odrywanie wszelkiej działalności ekonomicznej od moralności (CV 34). Ekonomia wpisuje się bowiem w działalność człowieka, czyli jest aktem ludzkim. A skoro tak, to musi to być akt świadomy, wolny oraz odpowiedzialny. Dlatego papież stwierdza: „sfera ekonomiczna nie jest ani etycznie neutralna, ani ze swej natury niehumanitarna i antyspołeczna” (CV 36). Każda bowiem decyzja na poszczególnych etapach cyklu ekonomicznego, takich jak: pozyskiwanie surowców i zasobów, finansowanie, produkcja, sprzedaż, konsumpcja „ma konsekwencje o charakterze moralnym” (CV 37).

Benedykt XVI, przypominając o wymiarze etycznym ekonomii i finansów, jednocześnie przestrzega o wciąż żywej pokusie złego ich używania. Ma ono miejsce wtedy, gdy osobie zaangażowanej w działalność ekonomiczną przyświecają zamiary czysto egoistyczne, wówczas „można przekształcić narzędzia same w sobie dobre w narzędzia szkodliwe” (CV 36). Papież, dla przezwyciężenia owej pokusy, widzi potrzebę wprowadzenia zasady bezinteresowności, nazywając ją logiką daru (CV 34)¹⁶. Tylko wówczas rozwój społeczny, polityczny i ekonomiczny stanie się rozwojem autentycznie ludzkim. W przeciwnym razie zwycięży produktywistyczna i utylitarystyczna wizja życia (CV 34).

W kontekście prawd o ekonomii, rynku i finansach Benedykt XVI mówi również o globalizacji. Będąc rzeczywistością ludzką, ma zarówno pozytywne,

zachowań i stylów życia» (CV 26). Natomiast w świetle wymogów prawdy i prawa naturalnego różnorodność stylów życia i języka należy ocenić pozytywnie”. O. Baz-zichi, *Encyklika „Caritas in veritate”: Rozwój ludzki w naszych czasach...*, s. 717.

¹⁶ Kard. Reinhard Marx, analizując papieską encyklikę, stwierdza: „Benedykt XVI mówi o zasadzie nieodpłatności: *gratuita*. Jak to przetłumaczyć? (...). *Gratuita* jest właściwie zasadą darowania, daru, łaski. Dalszy rozwój tej myśli w kierunku czegoś takiego jak «teologia *gratuita*» i uczynienie tego użytecznym dla katolickiej nauki społecznej jest zadaniem, przed którym stawia nas encyklika. Wszak każda istota społeczna – także w wymiarze globalnym – żyje nie tylko z tego, co jesteśmy sobie nawzajem winni, a więc z roszczeń prawnych, ale także z tego, co sobie nawzajem darujemy – jak w rodzinie”. R. Marx, *Kształtować globalizację w odpowiedzialnej wolności...*, s. 20.

jak i negatywne strony. Mając to na uwadze, papież przestrzega przed przyjęciem wobec globalizacji postawy fatalistycznej. Tak jednostronne stanowisko nie uwzględnia prawdy, że zawiera ona wiele aspektów pozytywnych (CV 42). Odpowiednio prowadzony i ukierunkowany na osobę ludzką oraz otwarty na transcendencję proces mundializacji stwarza niepowtarzalne szanse dla całej ludzkości¹⁷.

3.1.5. Zasadnicza treść rozdziału IV – *Rozwój ludów, prawa i obowiązki, środowiska*

W kolejnym rozdziale Benedykt XVI omawia kwestię całościowego rozwoju ludzkiego, poruszając zarazem kilka ważnych zagadnień. Pierwszym jest wskazanie na poprawną antropologię. Właściwa wizja osoby ludzkiej zakłada konieczność uwzględnienia prawdy o posiadaniu przez każdego człowieka wyjątkowej godności, zarówno w wymiarze przyrodzonym, jak i nadprzyrodzonym. Ta właśnie niezaprzeczalna godność sprawia, że istota ludzka posiada prawa osobowe, ale i obowiązki. Papież wskazuje na niebezpieczny trend współczesności, w którym uznaje się prawa, a kwestionuje obowiązki. Tak jak konstytutywnym elementem ludzkiej solidarności jest powinność, tak prawa zakładają obowiązki. Prawa oderwane od obowiązków „nakręcają (...) spiralę żądań” (CV 43). W dalszej części papież stwierdza: „Przesadne akcentowanie praw, kończy się zapomnieniem o obowiązkach” (CV 43). Dlatego prawa i obowiązki nie mogą być oderwane od kontekstu etycznego.

Mając na uwadze powyższe stwierdzenia Benedykt XVI przechodzi do kwestii związanych z przyrostem demograficznym. Na temat tego zagadnienia jednoznacznie i zdecydowanie napisał: „Błędem jest uważanie wzrostu ludności za pierwszą przyczynę niedorozwoju, również z punktu widzenia ekonomicznego” (CV 44). Stąd papież, wbrew głoszonym przez zwolenników ograniczenia prokreacji tez, że rozwój gospodarczy jest hamowany przez wzrost liczby urodzeń, mówi o potrzebie otwarcia się małżonków na życie. Tylko taka postawa prowadzi do prawdziwego bogactwa społecznego i gospodarczego, w przeciwnym razie grozi schyłkiem cywilizacji¹⁸. Wspomnianą otwartość na życie papież łączy z odpo-

¹⁷ Por. O. Bezzichi, *Encyklika „Caritas in veritate”: Braterstwo, rozwój gospodarczy i społeczeństwo obywatelskie*, tłum. P. Borkowski, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 20(2010) nr 6, s. 900.

¹⁸ „Z historycznego punktu widzenia nie sposób zaprzeczyć, że gwałtowny, niepowstrzymany spadek demograficzny zawsze towarzyszył schyłkowym okresom różnych cywilizacji”. O. Bazzichi, *Caritas in veritate: Całościowy rozwój ludzki*, tłum. P. Borkowski, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 21(2011) nr 1, s. 174-175.

wiedzialną prokreacją oraz z potrzebą wychowania młodego pokolenia w taki sposób, by dostrzegło ono piękno i wartość małżeństwa oraz rodziny.

Trzecim zagadnieniem tego rozdziału jest kwestia etyki w ekonomii. Temat ten pojawił się już we wcześniejszych rozdziałach, jednakże tutaj papież dopowiada, że ekonomia potrzebuje etyki „przyjaznej człowiekowi” (CV 45). Oznacza to zachowanie centralnego, nadrzędnego charakteru osoby ludzkiej, będącej podmiotem życia gospodarczego, a nie jego narzędziem. Stąd Benedykt XVI postuluje, by etyka gospodarcza opierała się na dwóch filarach: nienaruszalnej godności osoby ludzkiej i transcendentnej wartości naturalnych norm moralnych (por. CV 45).

Ostatnim, czwartym zagadnieniem poruszonym przez papieża jest tematyka środowiska naturalnego. Temat ten nie stanowi novum w katolickiej nauce społecznej ani też w nauczaniu Benedykta XVI. Ojciec święty pragnie jednak ukazać, że całościowy rozwój człowieka znajduje swoje urzeczywistnienie w roztropnym korzystaniu z zasobów naturalnych. W tym kontekście papież przypomina katechizmową prawdę o środowisku naturalnym jako „wspaniałym dziele Stwórcy”, z którego człowiek ma prawo „odpowiedzialnie korzystać” (CV 48). Tymczasem w dzisiejszym świecie można spotkać kwestionowanie tej fundamentalnej dla ludzi wierzących prawdy i lansowanie teorii uznającej całą naturę wraz z człowiekiem za „owoc przypadku lub determinizmu ewolucyjnego” (CV 48). Uwzględniając tę prawdę Benedykt XVI mówi o dwóch szerzących się błędach: pierwszy to apoteoza natury widoczna w traktowaniu jej jako ważniejszej od osoby ludzkiej, drugi to niczym nie ograniczona eksploatacja środowiska naturalnego, tzw. „stechnicyzowanie środowiska” (CV 48)¹⁹. Przywołując te błędy papież przypomina zarówno prawdę o odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń i całej ludzkości w korzystaniu z natury, jak też o istnieniu ekologii człowieka.

3.1.6. Zasadnicza treść rozdziału V – *Współpraca rodziny ludzkiej*

Przedostatni rozdział encykliki społecznej Benedykt XVI poświęcił zagadnieniu konieczności współpracy całej rodziny ludzkiej dla urzeczywistnienia autentycznego rozwoju. Prawdziwy rozwój zakłada solidarną współpracę ludzi ze sobą. Tymczasem izolacjonizm, jako niedostatek relacji, prowadzi zawsze do zubożenia człowieka. Stąd w dobie globalizacji papież mówi o „metafizycznej wizji relacji między osobami” (CV 53) i postuluje podjęcie współpracy oraz budowanie relacji między pojedynczymi osobami, ale także między wszystkimi narodami (CV 54). Wspomniana przez papieża współpraca powinna przebiegać na kilku płaszczyznach: religijnej, kulturowej, politycznej i ekonomicznej.

¹⁹ Por. tamże, s. 179.

Benedykt XVI stwierdza, że rozwój musi uwzględniać obecność religii w życiu publicznym. Zarówno wykluczenie religii ze sfery publicznej (laicyzm), jak i fundamentalizm religijny „przeszkadzają w spotkaniu osób” oraz powodują „negatywne konsekwencje dla prawdziwego rozwoju” (CV 56).

Współpraca w rozwoju powinna uwzględniać także wymiar kulturowy. Papież zauważa występowanie we wszystkich kulturach „zbieżności etycznych, będących wyrazem tej samej natury ludzkiej” (CV 59). Opowiadając się po stronie prawa naturalnego, Benedykt XVI postuluje, by akceptacja powszechnego prawa moralnego była podstawą „wszelkiego dialogu kulturowego, religijnego i politycznego”, a w konsekwencji „wszelkiej konstruktywnej współpracy społecznej” (CV 59).

Prawdziwy rozwój jest niemożliwy również bez podjęcia współpracy w wymiarze ekonomicznym i politycznym. Papież, mówiąc o tych wymiarach, przypomina prawdę wspomnianą już wcześniej, że największym bogactwem, który należy docenić i autentycznym kapitałem, który należy powiększyć jest bogactwo ludzkie (CV 58). Mając to na uwadze autor *Caritas in veritate* podkreśla, że współpraca rodziny ludzkiej w wymiarze ekonomicznym (zwłaszcza rzeczywistość rynku) i politycznym, aby przynosiła pozytywne rezultaty, domaga się zastosowania zasady pomocniczości i solidarności. „Zasada pomocniczości powinna być ściśle związana z zasadą solidarności, i na odwrót, ponieważ pomocniczość bez solidarności kończy się partykularyzmem społecznym, tak również solidarność bez pomocniczości staje się asystencjalizmem upokarzającym potrzebującego człowieka (CV 58).

Benedykt XVI akcentuje ponadto, że prawdziwy rozwój domaga się podjęcia współpracy na rzecz stworzenia warunków dla „większego dostępu do edukacji” (CV 61), zwłaszcza dla obywateli krajów ubogich. Przez dostęp do edukacji papież ma na myśli nie tylko samą oświatę czy „formację do pracy”, ale „pełną formację osoby” (CV 61). Stąd „żeby wychowywać – stwierdza Ojciec święty – trzeba wiedzieć, kim jest osoba ludzka, i znać jej naturę” (CV 61). Oreste Bazzichi, interpretując przedostatni rozdział papieskiego dokumentu, podkreśla, że dla Benedykta XVI w całokształcie życia społecznego kwestia antropologiczna okazuje się najwazniejszą²⁰.

Troska o prawdziwy rozwój domaga się wreszcie przeanalizowania w skali międzynarodowej coraz powszechniejszych masowych zjawisk, takich jak: turystyka międzynarodowa, migracja, bezrobocie, konsumizm.

²⁰ O. Bazzichi, *Caritas in veritate: Współpraca rodziny ludzkiej*, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 21(2011) nr 2, s. 181.

3.1.7. Zasadnicza treść rozdziału VI – *Rozwój narodów a technika*

Ostatni rozdział poświęcony został zależności rozwoju od postępu technologicznego. Benedykt XVI, mówiąc o tej zależności, wskazał na technikę, jak fakt głęboko ludzki (CV 69) o pozytywnym wymiarze. Technika bowiem „pozwała panować nad materią, zmniejszyć ryzyko, zaoszczędzić trudu, polepszyć warunki życia” (CV 69). Papież słusznie zauważa, że tak rozumiana technika wpisuje się w biblijne „przykazanie *uprawiania i doglądania ziemi*” (CV 69). Nadto człowiek może nawet fascynować się techniką, co jest moralnie uzasadnione. Jednak owej fascynacji muszą towarzyszyć decyzje będące „wynikiem odpowiedzialności moralnej” (CV 70). Stąd papież wysuwa postulat „formacji do etycznej odpowiedzialności w posługiwaniu się techniką” (CV 70).

Z racji jednak, że rozwój technologiczny może także zrodzić ideę samowystarczalności techniki, odsłania się drugie oblicze techniki, przejawiające się w jej absolutyzmie. Występuje on wówczas, gdy człowiek kieruje się wolnością absolutną, bez jakichkolwiek ograniczeń moralnych, w posługiwaniu się wszelkiego rodzaju osiągnięciami technicznymi. Szczególnie widoczny i niebezpieczny jest on na płaszczyźnie bioetyki. Bioetyka bowiem staje się dzisiaj „polem walki kulturowej między absolutyzmem techniki a odpowiedzialnością moralną człowieka” (CV 74). Stosowanie zaś biotechnologii sprawia, że „absolutyzm techniki znajduje swój najwyższy wyraz” (CV 75). Uwzględniając powyższe prawdy papież ostatecznie stwierdza, że „kwestia społeczna stała się radykalnie kwestią antropologiczną” (CV 75).

Mając na uwadze dwuznaczne oblicze techniki, autor *Caritas in veritate* wygłasza prawdę na temat rozwoju. Gdy uwzględnia się jedynie skuteczność i użyteczność, „rozwój zostaje automatycznie zanegowany” (CV 70) – stwierdza Benedykt XVI. Rozwój domaga się ludzi prawych, przygotowanych zawodowo, spójnych moralnie (CV 71) i troszczących się o życie duchowe (CV 76). Prawdziwy rozwój musi wziąć górę nad absolutyzacją techniki. „Społeczeństwo dobrobytu – stwierdza ostatecznie papież – rozwinięte materialnie, ale przytłaczające dla duszy, nie jest samo w sobie ukierunkowane na autentyczny rozwój” (CV 76).

3.1.8. Zasadnicza treść

Benedykt XVI, kończąc przesłanie społeczne zawarte w encyklice *Caritas in veritate*, podkreśla istotny dla człowieka wierzącego fakt, że droga do prawdziwego rozwoju pojedynczego człowieka i całych społeczeństw wiedzie przez otwarcie się na Boga, a w konsekwencji przez wewnętrzną przemianę dokonaną mocą Ewangelii. Jednocześnie papież stwierdza, że największą przeszkodą w rozwoju

jest zamknięcie się na Boga i ateizm obojętności. „Humanizm wykluczający Boga – napisał w zakończeniu – jest humanizmem nieludzkim” (CV 78).

3.2. Zawartość treściowa tematyczna

W encyklice *Caritas in veritate* głównym tematem rozważań jest rozwój w dobie wielopłaszczyznowej globalizacji. Uważna lektura papieskiego dokumentu pozwala jednak dostrzec wielość poszczególnych tematów z zakresu społecznych aktualności. Przybliżając współczesne kwestie naszego czasu, papież ukazuje je w świetle „jasnej wizji antropologicznej”²¹. „Kwestia społeczna – napisał papież – stała się radykalnie kwestią antropologiczną” (CV 75). Uwzględniając powyższą prawdę należy zgodzić się z kardynałem Reinhardem Marxem, że encyklika społeczna Benedykta XVI, z tej między innymi racji, powinna mieć „oddziaływanie długofalowe”²². Jej treść powinna inspirować do podejmowania dyskusji, badań, studiów, debat, konferencji. Wpisując się bowiem w tradycję katolickiej nauki społecznej i potwierdzając jej teologiczno-pastoralny charakter, dokument ten w swej treści zawiera apel skierowany zarówno do ludzi wierzących, jak i do ludzi dobrej woli o przemyślenie i organizowanie życia społecznego, gospodarczego i politycznego, zgodnie z wymogami dobra wspólnego ludzkości i z uwzględnieniem nadrzędnej roli człowieka.

Poprawne zatem odczytanie encykliki społecznej Benedykta XVI domaga się, moim zdaniem, zauważenia w jej treści następujących tematów:

- integralny rozwój ludzki,
- globalizacja,
- działalność ekonomiczna a etyka,
- chrześcijańska troska o środowisko naturalne,
- kwestia antropologiczna – nową kwestią społeczną,
- turystyka, migracja i wielokulturowość jako zjawiska o charakterze epokowym,
- teologiczny charakter katolickiej nauki społecznej.

Wypada w tym miejscu podkreślić, że każdy z wymienionych tematów porusza wiele kwestii szczegółowych, domagających się odrębnych analiz. Dla przykładu temat dotyczący kwestii antropologicznej jako nowej kwestii społecznej, zawiera między innymi takie zagadnienia, jak: współczesne problemy demograficzne, problem aborcji, eutanazji i badań na embrionach, problem

²¹ S. Pezzotta, *Kwestia społeczna w encyklice „Caritas in veritate”*, tłum. T. Żeleźnik, Społeczeństwo. Studia – Prace badawcze – Dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła, 19(2009) nr 6, s. 829.

²² R. Marx, *Kształtować globalizację w odpowiedzialnej wolności...*, s. 11.

etycznej formacji osoby ludzkiej, poszanowanie godności osobowej w procesie produkcji, itp.

Zakończenie

Pierwsza encyklika społeczna Benedykta XVI, upamiętniająca czterdziestolecie *Populorum progressio*, opublikowana została w czasie wielkiego kryzysu gospodarczego i finansowego, którego skutki widoczne są w skali całego świata. Stąd papież, omawiając ważną kwestię rozwoju, przypomina o moralnych podstawach, bez których niemożliwe jest kształtowanie życia społecznego, gospodarczego i politycznego w taki sposób, by dobrze służyło człowiekowi. Przeprowadzona powyżej prezentacja papieskiego dokumentu zdaje się podkreślać sugestie Benedykta XVI, że etyka jest potrzebna także w dobie globalizacji. Tak więc encyklika *Caritas in veritate*, ukazana w tym opracowaniu w kontekście i powiązaniu z innymi dokumentami społecznymi Kościoła katolickiego (część I) oraz zaprezentowana w swej strukturze (część II) i zasadniczej treści (część III), zdaje się być dokumentem zachęcającym do myślenia i działania szczególnie dla katolików, na rzecz prawdziwego rozwoju. Nie dokona się on we właściwy sposób bez wykorzystania możliwości tkwiących w człowieku, tym najważniejszym i autentycznym kapitale, jak stwierdził, nawiązując do teorii kapitału ludzkiego, Benedykt XVI.

Summary

A BASIC INTRODUCTION TO THE SOCIAL ENCYCLICAL BY BENEDICT XVI, *CARITAS IN VERITATAE*

The author attempts at presenting the reader with the contents of the Social Encyclical by Benedict XVI, *Caritas in veritate*. In the first part the papal document is shown against the background of the remaining social enunciations. In contrast the other social encyclicals, *Rerum Novarum*, *Caritas in veritate* commemorates the fortieth anniversary of *Populorum progressio*. This was the approach chosen by Blessed John Paul II, who commemorated the twentieth anniversary of Paul VI's document on development. In the second part of the text the author endeavours to acquaint the reader with the structure of the document, the reasons for its publication, the title's significance as well as the symbolic character of the date and the addressee. The third, most exhaustive part, is devoted to the contents of the papal document. First, the contents of the particular chapters has been depicted in a linear manner. Next, the author, has pinpointed the particular themes recurring in the entire document. The aforementioned themes concern the current social issues on a global scale.